

»En fattig og huusarm Families Datter« - En afgørelse af Vorbasse-Grene fattigkommission i 1807

Af Hans Jessen

*Denne Gjennemdragne og med mit Signet be-
seglede Protocole autoriseres herved til i
Overensstemmelse med Reglementet af 5te
Juli d.Å. § 32 at være en Fattig-Regnskabs Pro-
tocolle for Vorbasse og Grene Sogne. Varde
den 12te Oct. 1803. Molkte*

Således indledes sognets første fattigproto-
kol, og d. 5. December samme år holdt fattig-
kommissionen sit første møde i Vorbasse
præstegård.

Sognepræsten Hr. Wandall var kommissio-
nens formand. Sognefoged Hans Christian
Hansen repræsenterede politimyndigheden.
Han var største lodsejer i Vorbasse. De 3 øvri-
ge medlemmer var gårdmænd fra Vorbasse og
Grene sogne.

Oprettelsen af denne kommission var et
umiddelbart resultat af fattigloven, som var
trådt i kraft 5. juli samme år.

Allerede i 1787 besluttede den enevældige
regering, at den gamle fattiglov skulle revide-
res. Fattigdommen på landet var stor, og betle-
riet var ved at blive en landeplage. Der skulle
dog gå 16 år, før den nedsatte kommission var
færdig med arbejdet, så loven kunne under-
skrives.

Det, der har særlig interesse for denne arti-
kel, er bestemmelsen om hjemstedskriteriet
(§§ 5-10). For at have forsørgelsesret skulle
man enten være født og opdraget i sognet, el-
ler man skulle have opholdt sig der i mindst 3
år enten bestandig, eller dog i længere tid end

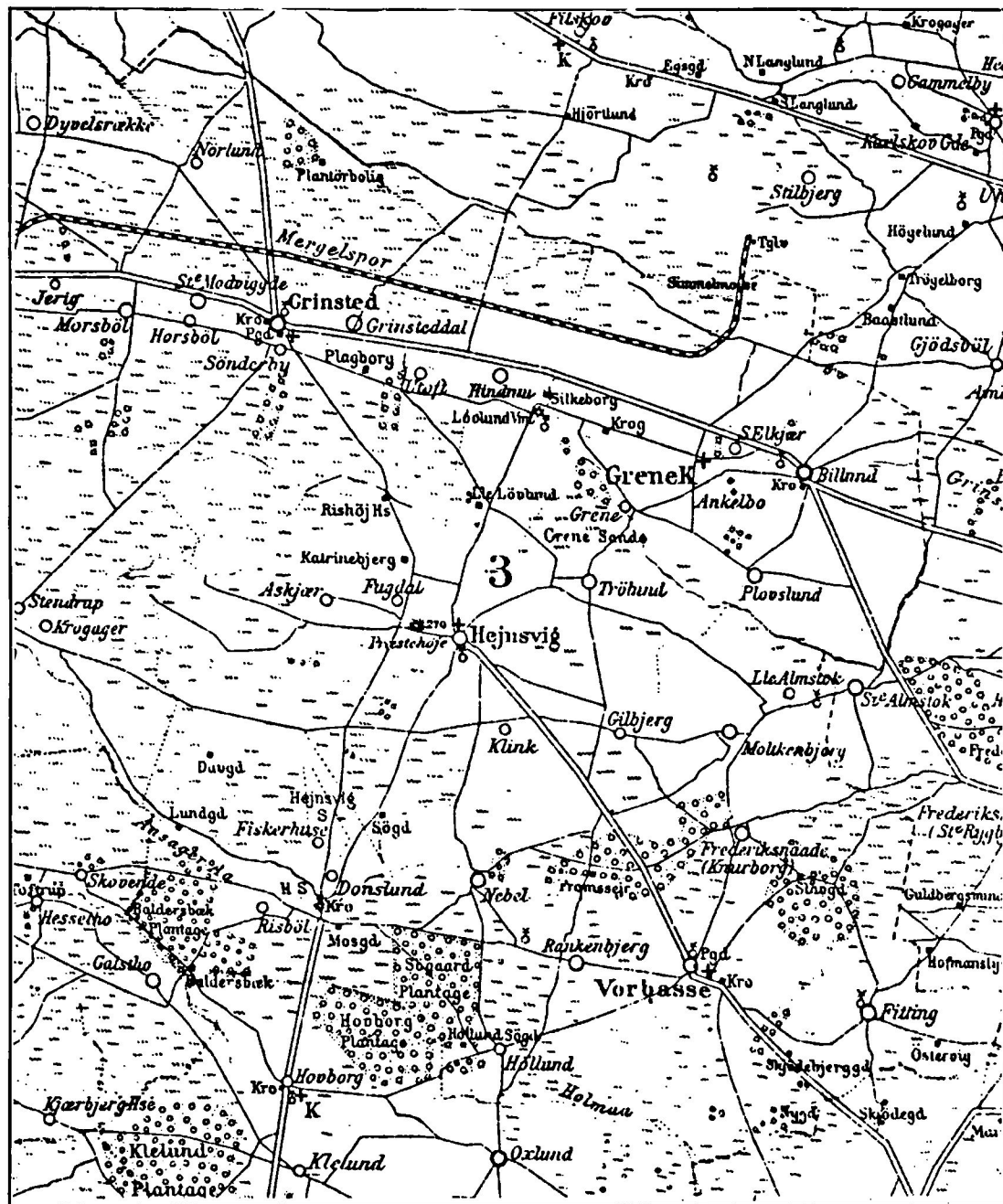
på noget andet sted. Der var dog undtagelser
fra denne bestemmelse. Disse gik bl.a. ud på,
at fremmede, der havde boet i sognet, med ud-
sigt til at kunne klare sig selv, men som blev
ramt af uheld og trængte til hjælp, kunne anta-
ges som forsørgelsesberettigede.

Set med vor tids øjne var lovens rækkevidde
begrænset. Men den var dog udtryk for, at
samfundet påtog sig et vist formelt ansvar for
de svageste, omend der var knyttet ydmygelse
og tab af rettigheder til fattighjælpen.

Loven og den måde, den håndhævedes på,
afspejler tillige magtforholdene i datidens
samfund. Magt og social status var også den-
gang knyttet til besiddelse.

Det ser man tydeligt af en af de sager, Vor-
basse-Grene fattigkommission skulle prøve at
løse i 1807.

En pige, Kirstine Jensdatter, havde klaget til
amtet over, at fattigvæsnet i Vorbasse ikke ville
hjælpe hende. Brevet er fra amtet sendt til ud-
talelse i fattigkommissionen, og er derfor ind-
ført i protokollen i hele sin ordlyd. Hvem, der
har skrevet brevet for Kirstine, ved vi ikke. At
det ikke var hende selv ses af, at hun har un-
derskrevet med påholden pen. Men lad proto-
kollen tale for sig selv. *Dernæst blev fremlagt
og i Protokollen indført følgende af os af den
høje Amtsdirektion tilsendte underdanigst
Promemoria! Som en fattig og huusarm For-
ældres Datter, der desuden har 4re Børn me-
re, og som har måttet trænge til Sognets Al-*

nisse til disses Opdragelse, ja ejer hverken Huus eller andet, har været Aarsag til at jeg underskrevne, saasnart gørligt og jeg nogenlunde kunde, har maattet ud at tjene mit Brød iblandt Fremmede. I tvende paa hinanden følgende Aar, til sidst afvigte Micaelis, har jeg for bestandig tjent i Vorbasse Sogn, og deraf det sidste Aar hos Sognefogeden Hans Christian Hansen, i hvis Tjeneste jeg stakkels fattige Pige er blevet besvangret ved hans Søn Jens. Ingen Steds kan jeg nu faa Ophold, thi mit Fødesogn Hejnsvig paastaar jeg hjemmehører i det Sogn hvor jeg har opholdt mig i de 2 sidste Aar, som er Vorbasse. Forbemeldte Sognefoged viser sig derimod myndig, og med Magt vil fraholde mig dette Sogn. Thi da jeg personlig blev bragt did fra mit eget Sogn, og ind i Sognefogedens Gaard i Vorbasse By, saa han nægtede, ikke alene at modtage mig med min Kiste, men endog efter at jeg havde overtalt en smaamands Kone til at indtage samme, truede han en Mand til at kaste den udenfor Huset, som og er sket.

Jeg forsvarsløse og arme Menneske ved nu ej hvad jeg i mine saa kummerfulde Omstændigheder skal gribe til, da jeg ikke ejer det jeg kan hælde mit Hoved til, og ej heller har et Sted til Ophold at flygte til, i disse mine Forløsnings Timer. Jeg fordrister mig derfor hermed underdanigst at tye til Deres Højvelbaarrenhed med min underdanigste Anmodning, at Vorbasse ved Deres Højvelbaarne høje Formands Resolution bliver tilholdt at skaffe mig Huus som Livets første Nødvendighed af Underholdning i denne min svangre Tilstand, Saavel som i Fremtiden med mit fødende Barn. I Forventning om en gunstig Befordring forbliver jeg Kirstine Jensdatter. Med paaholden Pen. Fugedahll d. 24. Februar 1807.

Derefter følger en erklæring fra fattigkommissionen til amtskontoret i Ribe: Herpaa

blev af os undertegnede erklæret følgende underdanig Erklæring, paa den af Kirstine Jensdatter af Fugedahll indgivne Ansøgning af dato 24de Februar 1807:

Den ommeldte Kirstine Jensdatter har saavidt vides tjent her i Sognet næsten 2de Aar, men efter sommes Udsigende i Slaug, kom hun der efter Mikkelsdag 1804, og fra Sognefogeden hvor hun sidst tjente, kom hun bort sidste Mikkelsdag. Fra Sognefogeden i Vorbasse kom hun til at tjene hos Jens Knudsen i Refsing i Gjesten Sogn. Af ham og ikke fra Hejnsvig Sogn, blev hun tilligemed sin Kiste bragt til Sognefoged Hans Christian Hansen i Vorbasse, under det Foregivende at hun skulde være besvangret af hans Søn Jens Hansen, men bemeldte Jens Hansen vilde ikke tilstaa dette, og da hun endnu var frisk og stærk, saa kunde Sognefogeden sig ikke forpligte til paa dette løse Foregivende at modtage hende. Forresten er alt efter Sognefogedens Sigende helt usandfærdigt at han skulde vilde med Magt holde hende fra Sognet. Om hendes Forældre er fattige eller ikke, det vide vi ej, men saa meget er vist, at de ingen andre Børn har end voxne, og at de allerede har opdraget et uægte Barn som en anden Datter har avlet, hvilket beviser at deres foregivne Fattigdom nok maa være et Paaskud for at tilhænde sig noget fra Vorbasse Sogn. At hun, naar hun kan bevise sit Foregivende angaaende sit Svangerskab, da nyde Hjælp, er naturligt, ifald hun ej har Evne selv, men den Hjælp bør komme fra hendes Barnefader, og ikke fra Sognets Fattigkasse, synes lige saa naturligt, thi hvilken Lejlighed til Løstgighed ville ikke aabnes, om slige løstgigtige Qvindfolk, straks naar de foregav Svangerskab, skulde underholdes af Sognets Fattigkasse, og dette er især Tilfældet her, thi baa- de efter hendes egen, saaog hendes Husbonds, ovenmeldte Jens Knudsens Sigende, var hun frisk og stærk og kunde forrette ald

sin Gerning. Sognekommisionen formener derfor at hun maa blive Fattiggassen aldeles uvedkommende, og søge Hjælp hos hendes Barnefader, da den indtil hendes Trang lovlig bevises, og tillige at hun i fulde to Aar har opholdt sig i Sognet. Indtil da maa Vorbasse Distrikts Sogne Commission, dels benægte hendes Udsigende, dels protestere imod at Fattiggassen skulde have nogen Udgift for hendes Skyld. Endelig maa Sogne Commissionen gjøre den høje Direktion opmærksom paa at hun er taget hen til sine Forældre, de har kundet modtage og forsørge en besvangret Datter førhen, uden nogen Hjælp eller Almisse. Følgelig bliver hendes foregivne Trang herved meget tvivlsom, og var det ikke hendes Pligt at blive i hendes Tjeneste saalænge hun kunde, og maatte hendes Husbonde tvinge hende bort, saalænge hun kunde forrette sin Gerning? Vi forvente derfor at fritages ganske og aldeles for at bidraget noget til hende, som den der skal kun være sig selv. Derfor om hendes Foregivende er sandt, bør henholde sig til sin Barnefader. Vorbasse Præstegaard d. 4 Marty 1807. Brevet er underskrevet af alle kommissionens medlemmer.

Amtets svar på dette brev er ikke indført i protokollen. Men i amtskommissionens protokol er der den 22. april indført følgende: *Kirstine Jensdatter af Fugdal i Hejnsvig Sogn klager over at hun bortvistes fra Vorbasse Sogn, hvor hun dog har tjent i 2 fulde Aar, og er blevet besvangret. Hertil Commissionens Erklæring: Da det ikke er oplyst at hun for nærværende Tid er trængende, kan man ikke indlade sig paa hendes Andragende. Iøvrigt henholdes hun til sin Barnefader.*

Så var det endelig afgjort at Kirstine Jensdatter ikke kunne få hjælp i Vorbasse sogn. På dette tidspunkt havde hun dog allerede født sit barn. I Hejnsvig kirkebog finder man føl-

gende: *Den 5. April fød et uægte Barn i Fugdal. Moderen Kirstine Jensdatter. Barnet en Søn kaldet ved Daaben i Kirken d. 12. April (langfredag) Kristian Jensen. Udlagt Barnefader Jens Christian i Vaarbasse. Moderen opholder sig hos Forældrene Jens Thomsen og Hustru Dorthe Jensdatter. Derefter følger fadderne, der alle er fra Fugdal. Drengen døde samme år den 6. september, 5 måneder gammel. Kirstine Jensdatters senere skæbne har ikke kunnet spores. Det ses dog, at hun ikke har søgt fattighjælp i Hejnsvig sogn.*

Nu kunne man så ånde lettet op hos sognefogedens. Jens stod for at skulle afløse faderen som sognefoged, hvilke skete december 1810.

Det var ikke første gang Jens var blevet udlagt som barnefader. I Vorbasse kirkebog ser man *Et uægte Barn Anne Marie, født d. 9. August 1806. Moderen Abalone Jensdatter i Rankenbjerg. Udlagt Barnefader Jens Hansen, Søn af Hans Christian Hansen, Vaarbasse.* Blandt fadderne var der ingen af sognefogedens familie, så dette fadderskab har Jens nok heller ikke villet vedgå. Det var altså ikke alene af økonomiske grunde, at Kirstine Jensdatter skulle udvises af sognet.

Disse fadderskabssager kunne vel også være til hinder for, at Jens kunne blive sognefoged og politimyndighedens repræsentant i fattigkommissionen. Man skulle nok have en nogenlunde pletfri vandel for at kunne beklæde dette vigtige embede.

Det var ikke usædvanligt, at man behandlede fattigfolk på den måde i forrige århundrede. Man gjorde alt for at blive fri for at betale. De argumenter, man bruger i Kirstine Jensdatters tilfælde, er jo nærmest groteske. Kommissionen forlanger, hun skal indrømme, hvem der er barnefaderen. Det kan jo ikke være Jens, han har jo nægtet, det var ham. Han var en stor gårdmandssøn, så hans ord har vejet tungere end hendes. Så er der påstanden

om, at hendes forældre ikke havde det så småt endda. Kirstines søster havde jo også fået et barn hjemme, som forældrene allerede havde opdraget. Dette barn var født d. 24. februar 1805, så helt færdigopdraget var det vel ikke. Vi ved heller ikke om Kirstines fader, Jens Thomasen, har søgt hjælp i Hejnsvig, og måske fået afslag.

Fattigkommissionens sociale forståelse lod dengang meget tilbage at ønske. Men et fremskridt var det alligevel. Der var etableret et fattigvæsen. Så forholdene var, omend kummerlige, så dog bedre end før 1803.

Hans Jessen, født 1917. Systemvej 18, 7190 Billund. Fhv. murer. Arbejder med gårdhistorie for Grene sogn. Artikel om dette emne i Egnsbogen Grindsted/Billund 1985.